

FAPTA CREDITORULUI – JUSTIFICARE PENTRU NEEXECUTAREA DEBITORULUI

Valeria POPA,

student, anul IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.438:347.441.62

valeriapopa.2001@gmail.com

În Republica Moldova, instituția justificării neexecutării debitorului prin fapta creditorului a fost fortificată odată cu adoptarea Legii nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative [1], prin introducerea art. 901 alin. (3), care statuează expres că „creditorul nu poate recurge la mijloacele juridice de apărare prevăzute la alin. (1) în măsura în care a cauzat neexecutarea obligației debitorului”. Această dispoziție, preluată din legi-model și armonizată cu standardele internaționale, urmărește să protejeze buna-credință și cooperarea în executarea obligațiilor contractuale. Actualitatea subiectului derivă din caracterul său inovator în peisajul normativ național, precum și din necesitatea înțelegerii corecte și aplicării unitare în practică a acestei instituții juridice. Într-o perioadă în care raporturile contractuale devin tot mai complexe, recunoașterea rolului activ sau pasiv al creditorului în generarea unei neexecutări este esențială pentru stabilirea unei răspunderi echitabile între părți și prevenirea abuzului de drept.

Așadar, art. 901 alin. (3) din Codul Civil al Republicii Moldova [2] (în continuare „C. civ.”) introduce o serie de condiții care trebuie să fie îndeplinite pentru ca debitorul să invoce cu succes caracterul justificat al neexecutării obligației sale și să excludă remediile creditorului.

Prima condiție este existența unei **neexecutări a debitorului**. Trebuie să existe o neexecutare pentru a apărea necesitatea justificării acesteia [5, p. 144]. Vinovăția debitorului este irelevantă pentru determinarea existenței neexecutării [4, p. 37], astfel încât orice neîndeplinire efectivă, fie ea intenționată sau nu, poate intra în sfera justificărilor, cu condiția îndeplinirii celorlalte condiții.

Susținem opinia potrivit căreia suspendarea executării obligației corelative nu echivalează cu o neexecutare în sensul art. 901 alin. (3) C. civ. [6, p. 1399], întrucât, în astfel de cazuri, obligația debitorului nu devine scadentă [7, p. 327] și, prin urmare, nu se produce o veritabilă neexecutare care să necesite justificare. În plus, în astfel de cazuri, se poate considera că motivul debitorului de a nu executa este încălcarea contractului de către cealaltă parte. Însă acest motiv nu reprezintă și o cauză, deoarece debitorul nu este, de fapt, împiedicat de circumstanțe obiective să își îndeplinească obligația [8, Art. 80, para. 3]. Așadar, suspendarea executării nu ar trebui să fie tratată ca un caz de justificare a neexecutării, ci ca un drept autonom al debitorului, exercitat în condițiile art. 914 C. civ.

A doua condiție este întemeierea neexecutării pe **o acțiune sau omisiune a creditorului** [6, p. 1398; 9, p. 1830]. Legea nu restrânge natura faptei creditorului, astfel încât atât acțiuni (de exemplu, comunicarea de instrucțiuni incomplete ori viciate), cât și inacțiuni/omisiuni (lipsa cooperării, nepreluarea mărfii livrate corespunzător) pot constitui temei pentru excluderea răspunderii debitorului. De asemenea, orice conduită a terților pentru care creditorul este răspunzător este atribuită sferei sale de risc [10, Art. 7.1.2, para. 4]. Mai mult, chiar dacă fapta creditorului poate fi justificată în lumina art. 904 C. civ., fiind cauzată de un impediment în afara controlului creditorului, ea oricum va scuti debitorul de răspundere pentru neexecutare [8, Art. 80, para. 2].

Accesul creditorului la mijloacele de apărare în caz de executare necorespunzătoare este limitat și atunci când creditorul refuză nejustificat să-i permită debitorului remedierea executării viciate. În astfel de situații, însă, debitorul va invoca drept apărare art. 909 și 910 C. civ., care derivă din norma generală prevăzută de art. 901 alin. (3) și art. 903 lit. b) C. civ.

O faptă a creditorului reglementată în mod special în C. civ. este *mora creditoris*, adică întârzierea creditorului în acceptarea executării prestației debitorului. Acest concept este definit în art. 882 alin. (1) C. civ.: „Creditorul este în întârziere atunci când nu acceptă fără un temei legal prestația scadentă ce i se oferă”, iar art. 903 lit. b) C. civ. îl prevede expres ca formă a faptei creditorului care justifică neexecutarea debitorului.

A treia condiție esențială pentru aplicarea justificării prevăzute la art. 901 alin. (3) C. civ. este existența unei **legături cauzale** între fapta creditorului și neexecutarea obligației debitorului [9, p. 1830; 11, p. 405]. Orice legătură cauzală este relevantă în sensul art. 901 alin. (3) C. civ., fie ea directă sau indirectă, fie că a cauzat neexecutarea integral sau doar parțial. Esențial este ca conduita creditorului să fi cauzat neexecutarea într-un sens logic și, în mod obiectiv, să fie de o natură care împiedică executarea [12, Art. 80, para. 12].

Faptul că neexecutarea este cauzată de acțiunea sau omisiunea creditorului are ca **efect** excluderea posibilității sale de a recurge la oricare dintre mijloacele de apărare prevăzute la art. 901 alin. (1) C. civ. Mai mult, se exclud și remediile adiționale stabilite de contract, deoarece alin. (1) face referință și la remediile stabilite de părți, care depășesc remediile stabilite de lege.

O problemă dificilă apare în cazul în care neexecutarea a fost cauzată de ambele părți. În astfel de situații, efectele juridice se vor răsfrânge, de asemenea, asupra ambelor părți. Respectiv, pretențiile patrimoniale ale creditorului, cum ar fi pretenția la despăgubiri, ar trebui redusă în conformitate cu repartizarea contribuției la neexecutare [5, p. 198; 8, Art. 80, para. 16-17]. Această interpretare derivă din însuși textul normei care statuează imposibilitatea creditorului de a recurge la mijloacele de apărare „în măsura în care” a cauzat neexecutarea. Pentru determinarea ponderii contribuției fiecărei părți la neexecutare, organul jurisdicțional care examinează cauza poate să ia în considerare criterii precum probabilitatea că comportamentul părții

a dus la pierderea care a fost efectiv cauzată, gradul de vinovăție al fiecărei părți, cât și gravitatea încălcării. La operarea acestei evaluări instanțele au un grad mare de discreție [6, p. 1403].

În cazul în care debitorul decide să se apere împotriva pretențiilor creditorului folosind remediul acordat de art. 901 alin. (3) C. civ., tot el este cel care trebuie să dovedească satisfacerea condițiilor care permit justificarea neexecutării sale prin prisma normei respective. În astfel de cazuri, se aplică principiul general *actori incumbit probatio*, reflectat în art. 118 alin. (1) din Codul de procedură civilă [3]: „Fiecare parte trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept temei al pretențiilor și obiecțiilor sale dacă legea nu dispune altfel.” Întrucât art. 901 alin. (3) C. civ., sau vreo altă normă, nu prevede derogarea de la principiul general de probațiune în procedura civilă, debitorul este împovărat cu obligația de a proba circumstanțele invocate. Astfel, pe de o parte, creditorul trebuie să demonstreze existența obligației debitorului, atât sub aspectul existenței unui izvor de obligații, cât și a survenirii scadenței. Din acest moment, intervine prezumția simplă că debitorul nu a executat obligația. De cealaltă parte, rămâne a fi obligația debitorului de a proba fapta creditorului care a cauzat neexecutarea sa, pentru a beneficia de justificarea prevăzută de art. 901 alin. (3) C. civ.

În ansamblu, instituția justificării prin fapta creditorului se dovedește a fi un „scut de apărare” eficient și flexibil pentru debitor, capabil să restabilească echilibrul contractual atunci când creditorul, prin propria conduită, generează un obstacol în calea executării. Transpunerea textului internațional în legislația națională, clarificarea condițiilor de aplicare și conturarea efectelor proporționale au creat un model de exonerare absolută, fără precedent în dreptul civil național anterior anului 2019. Prin această reglementare, dreptul moldovenesc al obligațiilor se aliniază la standardele europene și internaționale, pune accent pe responsabilitatea fiecărei părți, generând un climat de încredere și respect reciproc în relațiile juridice.

Referințe:

1. Legea RM privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative nr. 133 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial* nr. 467-479 din 14.12.2018, art. 784.
2. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. Republicat în: *Monitorul Oficial* nr.66-75 din 01.03.2019, art.132.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial* nr. 285-294 din 03.08.2018, art. 436.
4. Nota informativă la Legea nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative.
5. NEUMANN, T. *The Duty to Cooperate in International Sales: The Scope and Role of Article 80 CISG*. München: Sellier European Law Publishers, Beitrage zum Internationalen Wirtschaftsrecht Vol. 11, 2012.
6. SCHLECHTRIEM, P., SCHWENZER, I. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2022.
7. BAIEȘ, S. (coord.) *Teoria generală a obligațiilor: Manual*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.

8. KROLL, S., MISTELIS, L. A., PERALES VISCASILLAS, M. P. (eds.) *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods: A Commentary*, 2nd ed. München: CH Beck, 2018.
9. BAIAS, F.-A., CHELARU, E., CONSTANTINOVICI R., MACOVEI, I. (coord.) *Noul Cod civil: Comentariu pe articole*, ed. a 3-a. București: C.H. Beck, 2021.
10. VOGENAUER, S. *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*, 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2015.
11. TERZEA, V. *Răspunderea civilă contractuală*. București: Solomon, 2021.
12. Staudinger BGB: *Julius von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Recht der Schuldverhältnisse, Wiener UN- Kaufrecht (CISG)*, anterior editat de VON STAUDINGER, J., ediție revizuită de MAGNUS, U., Vol. II. Berlin: de Gruyter, 2018.

Recomandat
Octavian CAZAC, dr., conf. univ.